

Львівський державний університет внутрішніх справ

Д. О. Балобанова
І. Б. Газдайка-Василишин

Об'єкт кримінального правопорушення

Навчальний посібник

Львів
2024

УДК 343.232

Б 20

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет

Вченою радою

Львівського державного університету внутрішніх справ

(протокол від 29 жовтня 2024 року № 4)

Рецензенти:

Ірина ГОРБАЧОВА, кандидат юридичних наук, доцент
(Національний університет «Одеська юридична академія»);

Олександр МАРІН, кандидат юридичних наук, доцент
(Львівський державний університет внутрішніх справ)

Балобанова Д. О., Газдайка-Василишин І. Б.

Б 20 Об'єкт кримінального правопорушення : навчальний посібник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2024. 44 с.

ISBN 978-617-511-410-0

Навчальний посібник підготовлено для здобувачів вищої освіти освітнього ступеня «бакалавр» (у межах вивчення дисципліни «Кримінальне право»). Посібник містить теоретичний матеріал; тести для самоконтролю та перевірки ступеня засвоєння здобувачами навчального матеріалу; задачі прикладної спрямованості для розв'язування їх під час практичних занять; питання для самоконтролю та список рекомендованої літератури. У посібнику навчальний матеріал з теми «Об'єкт кримінального правопорушення» подається на основі чинного Кримінального кодексу України, Проекту нового Кримінального кодексу та сучасних наукових позицій.

Для здобувачів вищої освіти юридичних спеціальностей та науково-педагогічних працівників.

The study guide was prepared for higher education graduates of the bachelor's degree (within the scope of studying the discipline "Criminal Law"). The manual includes theoretical material; tests for self-control and verification of the degree of assimilation of educational material by students; problems of applied orientation to solve them during practical classes; questions for self-control and a list of recommended literature. In the manual, educational material on the topic "The object of a criminal offense" is presented on the basis of the current Criminal Code of Ukraine, the Project of the new Criminal Code and modern scientific positions.

Recommended for students of higher education in legal specialties and scientific and pedagogical workers.

УДК 343.232

© Балобанова Д. О., Газдайка-Василишин І. Б., 2024

© Львівський державний університет внутрішніх справ, 2024

ISBN 978-617-511-410-0

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	4
ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ.....	6
ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ.....	20
ЗАДАЧІ.....	35
ПИТАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ.....	42
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	43

ПЕРЕДМОВА

Навчальний посібник «Об'єкт кримінального правопорушення» призначений для здобувачів вищої освіти освітнього ступеня «бакалавр» із спеціальностей 081 «Право», 262 «Правоохоронна діяльність» і містить систематизований навчальний матеріал, питання для контролю, тестові завдання та ситуативні задачі.

Тема «Об'єкт кримінального правопорушення» вивчається в межах дисципліни «Кримінальне право» та входить до вчення про склад кримінального правопорушення. Предметом вивчення є питання, що стосуються поняття та ознак такого елементу складу кримінального правопорушення, як об'єкт; вертикальної та горизонтальної класифікації об'єктів складу кримінального правопорушення; а також з'ясування різних концепцій об'єкта складу кримінального правопорушення. До предмета вивчення також входять норми кримінального закону та інших нормативно-правових актів, рекомендаційні роз'яснення Пленуму Верховного Суду України, рішення Конституційного суду України, опублікована судова практика з питань застосування норм Кримінального кодексу України (далі – КК України) в зазначеній частині, а також відповідна спеціальна література.

Завданням дисципліни є ґрунтовне засвоєння положень КК України, вивчення відповідної судової практики, знання тенденцій розвитку кримінального права України, ознайомлення з науковими підходами, вивчення необхідної спеціальної літератури.

Навчальний посібник містить систематизований навчальний матеріал, а також питання для самоперевірки та контролю, ситуативні та тестові завдання, які покликані сприяти формуванню практичних прийомів і навичок логічного мислення. Під час розв'язання тестових завдань слід мати на увазі, що тестові запитання мають п'ять варіантів відповідей, передбачають лише одну правильну відповідь.

Для належного опанування теми «Об'єкт кримінального правопорушення» здобувачі вищої освіти повинні **знати**:

- чинне кримінальне законодавство й інші нормативно-правові акти, необхідні для оволодіння відповідною темою;
- наукові визначення понять, які не мають нормативного закріплення;
- позицію слідчої та судової практики з питань застосування та тлумачення вказаних норм Загальної частини КК України;

вміти:

- тлумачити положення КК України, належно володіючи при цьому кримінально-правовими категоріями та поняттями;
- визначати кримінальну протиправність діяння, характеризуючи наявність чи відсутність необхідних ознак об'єкта складу кримінального правопорушення;
- на основі отриманих знань правильно застосувати положення КК України, вирішуючи конкретні завдання.

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ

Поняття об'єкта складу кримінального правопорушення в теорії та практиці

Правильне вирішення питання про об'єкт складу кримінального правопорушення має важливе теоретичне й практичне значення. Саме об'єкт дозволяє визначити соціально-політичну сутність кримінального правопорушення, з'ясувати його суспільно небезпечні наслідки, сприяє правильній кваліфікації діяння, а також відмежуванню його від суміжних складів кримінальних правопорушень та правопорушень в цілому. Об'єкт має істотне значення також для визначення самого поняття кримінального правопорушення, значною мірою впливає на зміст об'єктивних і суб'єктивних ознак кримінального правопорушення, його кваліфікацію, є вихідним при класифікації кримінальних правопорушень, побудові системи Особливої частини КК України. В науці кримінального права існує думка, що встановлення об'єкта протиправного посягання слугує попередньою програмою для вибору тієї групи суміжних складів, серед яких потрібно буде вже більш ретельно шукати необхідну норму.

Об'єктом складу кримінального правопорушення є те, на що воно завжди посягає і чому воно завжди заподіює певну шкоду. Через відсутність нормативного визначення об'єкта складу кримінального правопорушення в науковій літературі викладені різні концепції, відповідно до яких об'єктом складу кримінального правопорушення визнають:

- суспільні відносини (В. І. Борисов, М. Й. Коржанський, Є. В. Лащук, А. А. Пінаєв, А. В. Савченко, М. В. Сенаторов, В. Я. Тацій та ін.);
- соціальні цінності (П. С. Матишевський, Т. І. Присяжнюк, Є. В. Фесенко);
- соціальні блага (С. Б. Гавриш, А. Ф. Зелінський, В. М. Куц);
- блага, інтереси і права (В. Т. Дзюба);
- правоохоронювані інтереси та блага особистості, суспільства або держави (О. Ф. Бантишев);
- правовідносини (С. Я. Лихова);
- блага та суспільні відносини (А. М. Ришелюк);

- сфери життєдіяльності людини (В. П. Ємельянов);
- соціальна оболонка суспільних відносин (В. М. Трубников);
- порядок суспільних відносин (П. П. Андрушко, О. М. Костенко та ін.) тощо.

Аби позбутися цієї поліфонії у розумінні об'єкта складу кримінального правопорушення розробники Проекту КК України надали легальне визначення (ст. 2.2.1): об'єктом складу кримінального правопорушення є соціальна цінність, якій спричинюється шкода (істотна, суттєва, значна, тяжка, особливо тяжка, виняткова тяжка).

Складність та багатогранність того, на що спрямовані кримінальні правопорушення та що підлягає кримінально-правовій охороні, унеможлиблює створення єдиної універсальної концепції об'єкта складу кримінального правопорушення, тому слушною є думка П. П. Андрушка, В. О. Навроцького та інших учених, що окремі концепції об'єкта складу кримінального правопорушення оптимальні для визначення об'єктів певних складів кримінальних правопорушень (так, об'єкт складу кримінальних правопорушень проти власності доцільно визначити як суспільні відносини власності; об'єкт складу кримінальних правопорушень проти життя і здоров'я людини – як відповідні блага, що належать потерпілим; об'єкт складу кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності – як відповідні інтереси учасників господарської діяльності тощо).

Найпоширенішою є позиція, що будь-яке кримінальне правопорушення прямо або опосередковано посягає на суспільні відносини. Об'єктом складу кримінального правопорушення можуть бути суспільні відносини, охоронювані кримінальним законом. Однак не всі суспільні відносини охороняються кримінальним законом. Ті, які не знаходяться під такою охороною, не можуть бути й об'єктом складу кримінального правопорушення. Але навіть порушення тих суспільних відносин, які можуть бути предметом кримінально-правового захисту, не за всіх умов викликають необхідність застосування примусових заходів. Звичайне застосування подібних заходів пов'язане із вчиненням таких посягань, які становлять підвищену суспільну небезпеку. Це має місце або за умисного

посягання на ці відносини, або при необережному посяганні, але у випадках заподіяння істотної шкоди. Лише за наявності зазначених умов дані відносини охороняються кримінальним законом і стають об'єктом складу кримінальних правопорушень. Суспільні відносини як об'єкт кримінально-правового захисту і як об'єкт складу кримінального правопорушення є тотожними. У випадках необхідності держава вживає спеціальних заходів для охорони суспільних відносин від різних діянь, що їх порушують.

Так, відповідно до ст. 3 Конституції України, людина, її життя й здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Держава забезпечує охорону цих постулатів за допомогою кримінального права.

Таким чином, об'єктом складу кримінального правопорушення є ті суспільні відносини, на які воно посягає, заподіюючи їм певну шкоду, і які поставлені під охорону кримінальним законом.

Для правильного з'ясування сутності об'єкта складу кримінального правопорушення й «механізму» протиправного посягання на нього важливо визначити структуру суспільних відносин і взаємодію різних елементів його складових частин.

У філософській і правовій науці поширена думка, відповідно до якої структурними елементами суспільних відносин є: 1) суб'єкти (носії відносин); 2) предмет, із приводу якого існують відносини; 3) соціальний зв'язок (суспільно значима діяльність) як зміст відносин.

Структура будь-яких суспільних відносин завжди незмінна. Включення в структуру яких-небудь інших, органічно не властивих їй елементів (наприклад, зовнішніх умов виникнення відносин), як і виключення з її складу якого-небудь його обов'язкового елемента, призводить до того, що відносини губляться як такі, зникають або підмінюються іншими, більш загальними поняттями. З іншого боку, розглядаючи структуру суспільних відносин, необхідно відзначити, що вона становить не просту сукупність складових, а цілісну систему утворюючих елементів, відповідним чином взаємозалежних і взаємодіючих між собою.

До складу будь-яких суспільних відносин входять їх суб'єкти (учасники відносин). Суб'єктами кримінально-

правових відносин слід вважати державу в особі її уповноважених спеціальних органів і особу, яка вчинила кримінальне правопорушення. Встановлення учасників суспільних відносин або, що те саме, його суб'єктного складу, а також їх соціальних функцій у самих відносинах в багатьох випадках дозволяє визначити ті суспільні відносини, які виступають об'єктом складу того або іншого кримінального правопорушення. Цю властивість суб'єктів у суспільних відносинах нерідко використовує й сам законодавець як для визначення меж чинності кримінального закону, так і для вказівки на ті суспільні відносини, які є об'єктом складу конкретного кримінального правопорушення. Правильне визначення суб'єктного складу й з'ясування соціальної ролі особистості в ньому не тільки сприяють визначенню кола тих відносин, які опікуються конкретною кримінально-правовою нормою, але й дозволяють з'ясувати їх зміст, оскільки в соціальних функціях особи відображається як зміст, так і характер соціальних зв'язків у відносинах.

Предметом суспільних відносин справедливо називають усе те, із приводу чого або у зв'язку із чим існують саме ці відносини. Тому в якості предмета суспільних відносин можуть виступати, насамперед, різного роду фізичні тіла, речі (природні об'єкти, різні товари або предмети, що не володіють ознаками товару), а також сама людина. Наприклад, в об'єкті такого складу кримінального правопорушення, як викрадення людини, остання є лише предметом охоронюваних кримінальним законом відносин.

Усі суспільні відносини залежно від особливостей предмета необхідно розділяти на дві групи – матеріальні й нематеріальні. Відносини, до складу яких входить матеріальний предмет (майно, ліс, дикі тварини й ін.), прийнято називати матеріальними. Предмет у нематеріальних відносинах – інші соціальні цінності (наприклад, державна влада або духовні блага).

Під соціальним зв'язком звичайно розуміють певну взаємодію, певний взаємозв'язок суб'єктів. Тому соціальний зв'язок властивий лише людині й становить одну з форм загального зв'язку й взаємодії. Соціальний зв'язок є дзеркалом внутрішньої структури суспільних відносин, у ньому проявляються його сутність і соціальні властивості.

Для з'ясування сутності соціального зв'язку необхідно встановити зміст діяльності (поведінки) суб'єктів відносин. Соціальний зв'язок як елемент суспільних відносин завжди перебуває в нерозривному зв'язку з іншими структурними елементами суспільних відносин, а також носить предметний характер. Важливо відзначити й те, що соціальний зв'язок, як і суспільні відносини, завжди має об'єктивний характер. Він завжди існує як щось дане, реальне, наявне й лише в такому виді виступає як об'єкт складу кримінального правопорушення.

Види об'єктів

Суспільні відносини, на які посягають кримінальні правопорушення, які є об'єктами таких посягань, досить різноманітні. З'ясування всіх видів об'єктів і їх наукова класифікація необхідні, тому що вони сприяють більш повному розкриттю сутності, а також соціально-правової значимості об'єктів, дозволяють визначити їх вплив на розвиток кримінального законодавства й удосконалення практики його застосування. В Особливій частині КК України всі склади кримінальних правопорушень розташовані у певній системі. В основу цієї класифікації покладений поділ кримінальних правопорушень за відмінностями в об'єкті посягання.

У науці кримінального права поширена чотиричленна «вертикальна» класифікація об'єктів (загальний, родовий, видовий і безпосередній).

Загальним об'єктом є вся сукупність охоронюваних кримінальним законом суспільних відносин; родовим – однорідні за своїми властивостями групи суспільних відносин, охоронювані певною сукупністю кримінально-правових норм; видовим – тотожні суспільні відносини, охоронювані конкретними кримінально-правовими нормами від будь-яких кримінально протиправних посягань, безпосередній об'єкт – конкретні суспільні відносини, на які посягає певне кримінальне правопорушення. Така класифікація дає змогу визначити об'єкти кримінально-правової охорони на різних рівнях їх узагальнення.

Загальний об'єкт утворює сукупність суспільних відносин, які поставлені під охорону чинного кримінального законодавства, куди входять усі відносини, блага, цінності

(національна безпека держави, власність, життя й здоров'я людей і ін.). Таким чином, загальний об'єкт охоплює суспільні відносини, що значно відрізняються соціальною значимістю, сферою дії тощо. Загальний об'єкт складу кримінального правопорушення важливий для визначення природи й сутності кримінальних правопорушень, ступеня їх суспільної небезпеки, відмежування від непротиправних діянь.

Родовим (груповим) об'єктом є об'єкт, що охоплює певне коло однорідних за соціально-політичною і економічною сутністю суспільних відносин, які внаслідок цього повинні охоронятися єдиним комплексом взаємозалежних кримінально-правових норм. У розділах Особливої частини КК України всі склади кримінальних правопорушень згруповані переважно по родовому об'єкту, хоча інколи в якості критерію класифікації виступає видовий об'єкт. Так, родовим об'єктом є відносини власності, людина з усіма її благами та цінностями, відносини у сфері господарської діяльності тощо.

Значення родового об'єкта складу кримінального правопорушення полягає насамперед у тому, що він дає змогу здійснити класифікацію всіх кримінальних правопорушень і кримінально-правових норм, що встановлюють відповідальність за їх вчинення. Саме ця його властивість була покладена в основу побудови Особливої частини КК України, що дозволило законодавцеві в цілому правильно об'єднати в межах одного розділу КК України норми, в яких передбачається відповідальність за посягання на тотожні або однорідні суспільні відносини.

Поряд з родовим об'єктом інколи виділяють ще й **видовий об'єкт**, який охоплює тотожні суспільні відносини. Видовий об'єкт співвідноситься з його родовим об'єктом як частина з цілим чи як вид із родом. У великій групі родинних суспільних відносин, що заслуговують єдиної, комплексної кримінально-правової охорони (родовий об'єкт), вирізняють більш вузьку групу відносин (видовий об'єкт). Прикладом видового об'єкта є життя людини, здоров'я людини, відносини у сфері банківської діяльності тощо.

Найбільш істотне значення для правотворчої й правозастосовної діяльності має **безпосередній об'єкт** складу

кримінального правопорушення. Під ним слід розуміти ті конкретні суспільні відносини, які поставлені законодавцем під охорону певного кримінального закону і яким заподіюється шкода кримінальним правопорушенням, що підпадає під ознаки даного складу.

Питання про те, які суспільні відносини можуть бути визнані об'єктом складу конкретного кримінального правопорушення, вирішується законодавцем шляхом прийняття або скасування того або іншого кримінального закону. Завдання ж науки кримінального права й судової практики полягає в тому, щоб установити ті суспільні відносини, які визначені законодавцем як безпосередній об'єкт складу кримінального правопорушення, і розкрити їх дійсний зміст.

Законодавець лише в деяких випадках указує на безпосередній об'єкт у самому кримінальному законі. У більшості ж випадків у кримінальному законі відсутні вказівки щодо безпосереднього об'єкта складу конкретного кримінального правопорушення, і тоді для його з'ясування необхідний ретельний юридичний аналіз складу певного кримінального правопорушення.

Встановлення безпосереднього об'єкта складу кримінального правопорушення важливо для з'ясування характеру й ступеня суспільної небезпеки вчиненого діяння, правильної його кваліфікації, сприяє відмежуванню вчиненого діяння від суміжних кримінальних правопорушень, інших видів правопорушень, а також від правомірних діянь.

У теорії кримінального права поширена також «горизонтальна» класифікація безпосередніх об'єктів складів кримінальних правопорушень. Сутність цієї класифікації полягає в тому, що на рівні безпосереднього об'єкта виділяються основний, додатковий і факультативний об'єкти. Необхідність у такій класифікації виникає тоді, коли те саме кримінальне правопорушення одночасно заподіює шкоду декільком суспільним відносинам. Такі кримінальні правопорушення мають кілька безпосередніх об'єктів.

Серед таких безпосередніх об'єктів, яким заподіюється шкода тим самим кримінальним правопорушенням, законодавець виділяє один, найбільш важливий, який вирішально

визначає суспільну небезпеку кримінального правопорушення, структуру відповідного складу і його місце в системі Особливої частини КК України. Такий об'єкт прийнято називати **основним безпосереднім об'єктом**. Цей об'єкт завжди входить до складу родового об'єкта складу кримінального правопорушення і є визначальним як у виборі місця для тієї або іншої норми в системі Особливої частини КК України, так і для кваліфікації вчиненого «багатооб'єктного» кримінального правопорушення. Основний безпосередній об'єкт визначає ступінь суспільної небезпеки вчиненого кримінального правопорушення й тяжкість тих, що настали, або можливі наслідків.

Додатковим безпосереднім об'єктом є ті суспільні відносини, яким заподіюється шкода або створюється загроза заподіяння шкоди поряд з основним об'єктом. Таким об'єктом можуть бути лише відносини, визначені в якості такого об'єкта самим законодавцем. Додатковий об'єкт має важливе значення для визначення соціально-політичної сутності вчиненого кримінального правопорушення, встановлення тяжкості тих, що настали, або можливих наслідків, і ця властивість використовується законодавцем для виділення кваліфікованих складів або для створення самостійних складів кримінальних правопорушень. Додатковий безпосередній об'єкт може бути двох видів: обов'язковий (необхідний) і факультативний (необов'язковий).

Додатковий обов'язковий об'єкт – це такий об'єкт, який у цьому складі кримінального правопорушення є завжди, у кожному разі вчинення певного кримінального правопорушення. Цьому об'єкту, як і основному, завжди заподіюється шкода в результаті вчинення кримінального правопорушення. Так, у складі розбою основним безпосереднім об'єктом є відносини власності, а додатковим – життя та здоров'я людини. **Додатковий факультативний об'єкт** – це такий об'єкт, який при вчиненні певного кримінального правопорушення може існувати поряд з основним, а може й бути відсутнім. Так, при вчиненні хуліганства шкода заподіюється громадському порядку (основний об'єкт), а також може заподіюватися відносинам власності або здоров'ю людини (додатковий факультативний об'єкт).

Поняття предмета кримінального правопорушення та його місце в структурі складу кримінального правопорушення. Поняття потерпілого від кримінального правопорушення

Поряд із предметом суспільних відносин необхідно виділяти й предмет кримінального правопорушення як самостійну ознаку його складу. Предмет суспільних відносин і предмет кримінального правопорушення – не тотожні. Предмет відносин – це структурний елемент суспільних відносин. Предмет кримінального правопорушення існує поряд з об'єктом, є самостійною факультативною ознакою складу кримінального правопорушення. Кожний із цих предметів наділений своїми, йому властивими ознаками, виконує свою соціальну роль, а також має різне правове призначення.

Предметом кримінального правопорушення слід вважати будь-які речі матеріального світу, з певними властивостями яких кримінальний закон пов'язує наявність у діях особи ознак конкретного складу кримінального правопорушення. Із цього визначення зрозуміло, що до предмета кримінального правопорушення необхідно відносити тільки певні речі, а не будь-які інші цінності. Таке рішення обумовлене тим, що законодавець найчастіше вказує саме на певні речі, а точніше – їхні ознаки, властивості при описі того або іншого кримінального правопорушення. Наприклад, у всіх статтях, що встановлюють відповідальність за викрадення, підкреслюється, що предметом цих кримінальних правопорушень є майно.

Оскільки предметом кримінального правопорушення може виступати лише певна річ, то він завжди є речовою (матеріальною) ознакою кримінального правопорушення. Останнім часом абсолютно правомірно постало питання про визнання предметами кримінальних правопорушень феноменів, які не становлять річ – інформація, енергія. Визнання цих феноменів предметами кримінальних правопорушень ґрунтується на таких аргументах:

- у філософському розуміння до матерії відносять усю об'єктивну реальність, що існує поза людською свідомістю і незалежно від неї, яку можна сприйняти органами відчуття або за допомогою відповідних приладів;

- кримінально протиправне діяння – це акт поведінки людини, спрямований на здійснення впливу на ті субстанції,

які перебувають поза особою, існують об'єктивно на момент вчинення кримінального правопорушення;

- вплив на об'єкт кримінального правопорушення може бути здійснено вчиненням дії або бездіяльності щодо будь-яких матеріальних утворень, включаючи речі, енергію, інформацію;

- оскільки матеріальні об'єкти в будь-якій формі доступні до сприйняття органами чуття (безпосередньо чи за допомогою приладів), дії щодо них можуть бути зафіксовані, а завда-на шкода піддається якісному й кількісному виміру.

Крім того, предмет кримінального правопорушення – це така його ознака, яка завжди названа безпосередньо в само-му кримінальному законі. У цьому випадку він виступає як не-обхідна ознака складу кримінального правопорушення, і таке кримінальне правопорушення є предметним. Якщо предмет кримінального правопорушення не зазначений в диспозицію статті, тобто при описі ознак складу кримінального правопо-рушення, його встановлення не є обов'язковим для кваліфіка-ції вчиненого. Тому предмет кримінального правопорушення виступає не необхідною, а факультативною ознакою складу кримінального правопорушення.

У чинному КК України визначення предмета та його міс-ця серед інших ознак складу кримінального правопору-шення не закріплено, а у Проєкті КК України чітко зазначе-но, що у випадках, передбачених КК, ознакою об'єкта є пред-мет складу кримінального правопорушення. Під предметом пропонується розуміти матеріальний об'єкт (річ, інформа-ція, енергія), який має інтелектуальну, майнову чи іншу цін-ність, та щодо якого вчинене кримінальне правопорушення (ст. 2.2.3 Проєкту).

Водночас висновок про те, що предмет є факультатив-ною ознакою складу кримінального правопорушення, вима-гає одного уточнення. Коли ми говоримо, що предмет факуль-тативний, то йдеться не про конкретний склад, а про так зва-не загальне поняття складу кримінального правопорушен-ня. Це означає, що він властивий не будь-якому складу. У кон-кретному ж складі, коли він зазначений (передбачений) без-посередньо в законі, ця ознака строго обов'язкова, і він пови-нен бути встановлений для правильної кваліфікації діяння.

Окрім того, у випадках, де предмет є обов'язковою ознакою, саме він найчастіше встановлюється раніше інших, і нерідко за допомогою отриманих про нього даних з'ясовуються інші ознаки кримінального правопорушення. Наприклад, у вирішенні питання про кваліфікацію дій особи, яка вчинила підробку валюти, необхідно насамперед з'ясувати, чи володіють підроблені гроші або цінні папери тими ознаками, які повинні мати предмети кримінального правопорушення, передбаченого ст. 199 КК України «Виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою використання при продажу товарів, збуту або збут підроблених грошей, державних цінних паперів, що існують у паперовій формі, білетів державної лотереї, марок акцизного податку чи голографічних захисних елементів».

Законодавець по-різному описує ознаки предмета кримінального правопорушення в КК України. Обрання того або іншого способу (прийому) при законодавчому окресленні предмета кримінального правопорушення багато в чому залежить від самого характеру кримінального правопорушення, а також від індивідуальних властивостей його предмета. Так, у багатьох випадках у самому кримінальному законі вказується лише на певний вид предметів, і тим самим кожний із предметів цього виду має однакове значення для кримінальної відповідальності (наприклад, майно). У цьому та інших подібних випадках немає необхідності давати в КК України вичерпний перелік можливих предметів такого кримінального правопорушення. В подальшому це могло б призвести до необґрунтованого захаращення кримінального закону перелічуванням предметів, установлення яких і без цього не викликає труднощів на практиці, а також у низці випадків просто неможливим є надання такого вичерпного переліку ознак предмета кримінального правопорушення, наприклад, коли практична діяльність людей викликає появу нових і нових предметів.

Іноді законодавець дає безпосередньо в самому законі зразковий або вичерпний перелік предметів кримінального правопорушення, прагне з максимальною визначеністю окреслити його в диспозиції кримінально-правової норми. Аналіз указаних у чинному законодавстві предметів кримінального

правопорушення доводить, що ті або інші речі, а також цінності найчастіше виділяються законодавцем як предмет з урахуванням особливого правового режиму, викликаного їх корисними або шкідливими властивостями, а також з урахуванням їх господарсько-економічного призначення. Саме ці ознаки (властивості) предметів і є тими обставинами, з приводу яких або шляхом впливу на які відбувається кримінальне правопорушення. До таких предметів необхідно віднести зброю, бойові припаси й вибухові речовини, наркотичні засоби й ін. З приводу корисних властивостей речей відбувається більшість корисливих кримінальних правопорушень, і тому саме вони виділяються законодавцем як предмети відповідних кримінальних правопорушень (гроші, дорогоцінні метали, культурні цінності й інші товари). Визначені, як і деякі інші, властивості тієї або іншої речі викликають необхідність надання їй певної правової значимості в конкретному складі кримінального правопорушення. Це визначає її як самостійну й необхідну ознаку вчиненого кримінального правопорушення. Якщо в певному суспільно небезпечному діянні відсутній названий у законі предмет, то відсутній і склад цього «предметного» кримінального правопорушення.

Предмет кримінального правопорушення в окремих випадках може збігатися із предметом охоронюваних кримінальним законом суспільних відносин. Такий збіг має місце тоді, коли ті або інші предмети, що входять у структуру об'єкта кримінального правопорушення, законодавець наділяє додатково й функціями предмета кримінального правопорушення, тобто надає йому ще додатково й інше правове значення.

Слід мати на увазі, що предмет кримінального правопорушення, як самостійна ознака кримінального правопорушення, завжди пов'язаний з об'єктом. Саме об'єкт і предмет у сукупності утворюють самостійний елемент складу кримінального правопорушення. Однак, якщо об'єкт складу кримінального правопорушення є обов'язковою, то предмет – факультативною ознакою складу кримінального правопорушення.

Предмет відрізняється від об'єкта ще й тим, що йому не завжди заподіюється шкода. Якщо шкода, заподіяна об'єкту, завжди має соціальний характер, то предмету кримінального правопорушення в результаті суспільно небезпечного

посягання насамперед заподіюється фізична шкода, яка, своєю чергою, спричиняє певні негативні соціальні зміни в об'єкті. Шкода предмета як матеріальній речі заподіюється тоді, коли кримінальне правопорушення відбувається за допомогою його знищення, ушкодження або видозміни. Предмет кримінального правопорушення при вчиненні таких діянь, як знищення або пошкодження майна, незаконне полювання, незаконне заняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промыслом тощо, зазнає певні зміни. При вчиненні низки кримінальних правопорушень предмет може не видозмінюватися. Це має місце тоді, коли кримінальне правопорушення відбувається шляхом створення (виготовлення) заборонених до обігу предметів або шляхом безпосереднього посягання на інший елемент охоронюваних кримінальним законом суспільних відносин. Так, немає підстав вважати, що предмету заподіюється шкода при виготовленні зброї, контрабанді, викраденні майна й інших кримінальних правопорушеннях. При вчиненні таких кримінальних правопорушень шкода об'єкту заподіюється шляхом безпосереднього впливу на сам соціальний зв'язок, тобто на певний елемент охоронюваних суспільних відносин.

Термін «потерпілий» активно використовується як у кримінально-процесуальному, так і в кримінальному праві, однак має дещо відмінне змістовне наповнення.

Потерпілим у кримінальному провадженні може бути фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди, а також адміністратор за випуском облігацій, який, відповідно до положень Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки», діє в інтересах власників облігацій, яким кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди (ч. 1 ст. 55 Кримінального процесуального кодексу України).

У кримінальному праві потерпілою стороною може бути будь-яка особа (фізична або юридична), суспільство, держава Україна, іноземна держава, навіть людство у цілому. Саме тому заслуговує на увагу визначення потерпілого, запропоноване фахівцями Комітету з попередження злочинності ООН.

На їхню думку, потерпілим від злочину є соціальний суб'єкт (фізична чи юридична особа, держава, інше соціальне утворення або суспільство в цілому), блага, праву чи інтересу якого, що знаходиться під охороною кримінального закону, злочином заподіюється шкода або створюється загроза заподіяння такої. Хоча традиційно під **потерпілим від кримінального правопорушення** розуміється особа, яка наділена ознаками, що прямо названі у кримінальному законі чи які впливають з інших ознак складу кримінального правопорушення, і стосовно яких здійснюється кримінально протиправне посягання. У Проекті КК України потерпілою особою визначається фізична особа (людина) чи юридична особа, якій спричинено шкоду кримінальним правопорушенням (ст. 2.2.2).

Особа стає потерпілим у кримінально-правовому розумінні з моменту вчинення щодо неї кримінального правопорушення, незалежно від того, чи розпочате у зв'язку з цим кримінальне провадження, чи зафіксовано факт вчинення кримінального правопорушення щодо особи у процесуальному порядку.

Кримінально-правове поняття потерпілого необхідне для вирішення питань, пов'язаних із криміналізацією/декриміналізацією, кваліфікацією, диференціацією кримінальної відповідальності, звільненням від кримінальної відповідальності та ін. Отже, для окремих складів кримінальних правопорушень потерпілий має таке саме значення, як для інших – предмет кримінального правопорушення.

Поряд із терміном «потерпілий» у літературі активно використовується й термін «жертва кримінального правопорушення (злочину)», який є центральною категорією віктимології. Порівняння понять «жертва кримінального правопорушення» та «потерпілий від кримінального правопорушення» призводить до висновку, що обсяг першого є ширшим за другий, адже поняттям «жертва кримінального правопорушення» охоплюються не лише суб'єкти, охоронювані кримінальним законом, блага, права чи інтереси яких зазнали шкоди у разі вчинення кримінального правопорушення, але й інші учасники соціуму, яким посяганням була заподіяна шкода (так звані «опосередковані», «додаткові», «рикошетні» жертви кримінальних правопорушень).

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Елементом чого виступає об'єкт:

- 1) об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення;
- 2) суспільно небезпечного діяння;
- 3) складу кримінального правопорушення;
- 4) суб'єкта складу кримінального правопорушення;
- 5) складу кримінального проступку.

2. В якій відповіді найбільш повно визначено поняття об'єкта складу кримінального правопорушення?

- 1) правовідносини, що охороняються Конституцією України, яким в ході вчинення кримінального правопорушення заподіюється (може бути заподіяна) істотна шкода;
- 2) суспільні відносини, на які посягає злочин;
- 3) суспільні відносини, що врегульовані кримінально-правовими нормами;
- 4) соціальні блага, на які посягає злочинець;
- 5) поставлені під охорону кримінального закону суспільні відносини, яким в ході вчинення кримінального правопорушення заподіюється (може бути заподіяна) істотна шкода.

3. Поняття об'єкта складу кримінального правопорушення визначене у:

- 1) доктрині кримінального права;
- 2) Кримінальному кодексі України;
- 3) Конституції України;
- 4) науці кримінального процесуального права;
- 5) Кримінальному процесуальному кодексі України.

4. Вкажіть ознаку, яка притаманна об'єкту складу кримінального правопорушення:

- 1) об'єкт завжди прямо вказується у кожній статті Особливої частини КК України;
- 2) об'єкт визнається елементом складу кримінального правопорушення слідчим, прокурором, судом;
- 3) це обов'язковий елемент складу кримінального правопорушення;

4) він заподіює істотну шкоду об'єктам кримінально-правової охорони;

5) об'єкт кримінального правопорушення – це суспільні відносини, прямо визнані об'єктами кримінально-правової охорони в Конституції України.

5. Які класифікації об'єктів складів кримінальних правопорушень здійснено в науці кримінального права:

- 1) вертикальна та горизонтальна;
- 2) діагональна та симетрична;
- 3) перпендикулярна та паралельна;
- 4) фізична та юридична;
- 5) за предметом та за потерпілим.

6. За ступенем узагальнення суспільних відносин, які поставлені під охорону кримінального закону, виділяють такі види об'єктів складів кримінальних правопорушень:

- 1) загальний та особливий;
- 2) загальний, родовий та безпосередній;
- 3) обов'язковий та факультативний;
- 4) основний та додатковий;
- 5) обов'язковий, родовий та безпосередній.

7. Уся сукупність суспільних відносин, які охороняються кримінальним законом, – це:

- 1) особливий об'єкт;
- 2) загальний об'єкт;
- 3) факультативний об'єкт;
- 4) родовий об'єкт;
- 5) обов'язковий об'єкт.

8. Група однорідних суспільних відносин, які охороняються єдиним комплексом кримінально-правових норм, – це:

- 1) особливий об'єкт;
- 2) загальний об'єкт;
- 3) факультативний об'єкт;
- 4) родовий об'єкт;
- 5) обов'язковий об'єкт.

9. Загальний об'єкт складу кримінальних правопорушень – це:

- 1) вся сукупність суспільних відносин, які охороняються кримінальним законом;
- 2) група тотожних або однорідних суспільних відносин, які охороняються єдиним комплексом кримінально-правових норм;
- 3) усі соціальні блага, які охороняються Конституцією України;
- 4) вся сукупність суспільних відносин, які існують у державі;
- 5) конкретні суспільні відносини, що охороняються окремою кримінально-правовою нормою.

10. Родовий об'єкт складу кримінального правопорушення – це:

- 1) вся сукупність суспільних відносин, які охороняються кримінальним законом;
- 2) група однорідних суспільних відносин, які охороняються єдиним комплексом кримінально-правових норм;
- 3) усі соціальні блага, які охороняються Конституцією України;
- 4) вся сукупність суспільних відносин, які існують в державі;
- 5) конкретні суспільні відносини, що охороняються окремою кримінально-правовою нормою.

11. Безпосередній об'єкт складу кримінального правопорушення – це:

- 1) вся сукупність суспільних відносин, які охороняються кримінальним законом;
- 2) група тотожних або однорідних суспільних відносин, які охороняються єдиним комплексом кримінально-правових норм;
- 3) усі соціальні блага, які охороняються Конституцією України;
- 4) вся сукупність суспільних відносин, які існують в державі;
- 5) конкретні суспільні відносини, що охороняються окремою кримінально-правовою нормою.

12. Конкретні суспільні відносини, що охороняються окремою кримінально-правовою нормою, яким під час вчинення кримінального правопорушення заподіюється істотна шкода (або створюється загроза її заподіяння) – це:

- 1) конкретний об'єкт;
- 2) загальний об'єкт;
- 3) факультативний об'єкт;

- 4) родовий об'єкт;
- 5) безпосередній об'єкт.

13. Безпосередній об'єкт складу кримінального правопорушення – це:

- 1) обов'язковий елемент складу будь-якого кримінального правопорушення;
- 2) факультативний елемент складу кримінального правопорушення;
- 3) обов'язкова ознака складу умисного кримінального правопорушення;
- 4) факультативна ознака об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення;
- 5) обов'язковий елемент складу необережного кримінального правопорушення.

14. Які види безпосередніх об'єктів виділяють у науці кримінального права?

- 1) основний та додатковий;
- 2) обов'язковий та факультативний;
- 3) загальний та особливий;
- 4) загальний та спеціальний;
- 5) загальний та родовий.

15. Поділ безпосередніх об'єктів складів кримінальних правопорушень на види – це:

- 1) вертикальна класифікація об'єктів;
- 2) паралельна класифікація об'єктів;
- 3) горизонтальна класифікація об'єктів;
- 4) перпендикулярна класифікація об'єктів;
- 5) діагональна класифікація об'єктів.

16. Додатковий безпосередній об'єкт складу кримінального правопорушення поділяється на такі види:

- 1) основний та додатковий;
- 2) обов'язковий та факультативний;
- 3) загальний та особливий;
- 4) загальний та спеціальний;
- 5) загальний та родовий.

17. Чим відрізняється основний безпосередній об'єкт від додаткового безпосереднього об'єкта?

1) основний безпосередній об'єкт завжди належить до тієї групи суспільних відносин, які утворюють родовий об'єкт кримінального правопорушення, а додатковий безпосередній об'єкт – лежить за межами родового об'єкта цього правопорушення;

2) додатковий безпосередній об'єкт завжди належить до тієї групи суспільних відносин, які становлять родовий об'єкт кримінального правопорушення, а основний безпосередній об'єкт – лежить за межами родового об'єкта цього правопорушення;

3) вони відрізняються ступенем узагальнення суспільних відносин, які охороняються цією кримінально-правовою нормою;

4) вони відрізняються ступенем тяжкості тієї шкоди, яка може бути їм заподіяна в результаті вчинення кримінального правопорушення;

5) вони нічим не відрізняються.

18. Вкажіть факультативні ознаки об'єкта складу кримінального правопорушення:

1) мотив та мета вчинення кримінального правопорушення;

2) засоби та знаряддя вчинення кримінального правопорушення;

3) предмет кримінального правопорушення та потерпілий від кримінального правопорушення;

4) час та місце вчинення кримінального правопорушення;

5) спосіб та обстановка вчинення кримінального правопорушення.

19. Предмет кримінального правопорушення – це:

1) речі матеріального світу, якими безпосередньо вчиняється кримінальне правопорушення;

2) речі матеріального світу, щодо яких вчиняється кримінальне правопорушення;

3) речі матеріального світу, яким заподіюється шкода під час вчинення кримінального правопорушення;

4) речі матеріального світу, які сприяють вчиненню кримінального правопорушення;

5) нематеріальні цінності, яким заподіюється шкода під час вчинення кримінального правопорушення.

20. Хто може бути потерпілим від кримінального правопорушення?

- 1) особа, суспільство, держава;
- 2) лише фізична особа;
- 3) лише юридична особа;
- 4) як фізична, так і юридична особа;
- 5) лише держава.

21. Чим відрізняється об'єкт складу кримінального правопорушення від предмета кримінального правопорушення?

- 1) нічим не відрізняється;
- 2) відрізняється ступенем узагальнення суспільних відносин, яким заподіюється шкода;
- 3) об'єкт є обов'язковим елементом будь-якого складу кримінального правопорушення, а предмет обов'язковий лише для умисних кримінальних правопорушень;
- 4) об'єкт є обов'язковим елементом будь-якого складу кримінального правопорушення, а предмет обов'язковий лише для матеріальних складів кримінальних правопорушень;
- 5) об'єкт є обов'язковим елементом будь-якого складу кримінального правопорушення, а предмет є його факультативною ознакою.

22. В якій відповіді названа факультативна ознака об'єкта складу кримінального правопорушення?

- 1) час вчинення кримінального правопорушення;
- 2) предмет кримінального правопорушення;
- 3) мотив вчинення кримінального правопорушення;
- 4) місце вчинення кримінального правопорушення;
- 5) суспільна небезпека (небезпечність).

23. Що є безпосереднім об'єктом складу злочину «Вбивство, тобто умисне протиправне заподіяння смерті іншій людині»?

- 1) суспільні відносини з охорони життя та здоров'я особи;
- 2) інша людина;
- 3) суспільні відносини з охорони життя людини;
- 4) суспільні відносини, якими забезпечується особиста недоторканість та свобода кожної людини;
- 5) суспільні відносини з охорони здоров'я людини.

24. Що є предметом складу злочину «Вбивство, тобто умисне протиправне заподіяння смерті іншій людині»?

- 1) суспільні відносини з охорони життя та здоров'я особи;
- 2) інша людина;
- 3) життя людини;
- 4) смерть іншої людини;
- 5) в цьому складі злочину немає такої ознаки, як предмет.

25. Хто є потерпілим у складі злочину «Вбивство, тобто умисне протиправне заподіяння смерті іншій людині»?

- 1) будь-яка особа;
- 2) інша людина;
- 3) фізична особа;
- 4) юридична особа;
- 5) в цьому складі злочину немає такої ознаки, як потерпілий.

26. Що є безпосереднім об'єктом складу кримінального правопорушення «Таємне викрадення чужого майна (крадіжка)»?

- 1) чуже майно;
- 2) суспільні відносини власності;
- 3) як дія, так і бездіяльність;
- 4) суспільні відносини у сфері господарської діяльності;
- 5) власник або законний володілець викраденого майна.

27. Що є предметом складу кримінального правопорушення «Таємне викрадення чужого майна (крадіжка)»?

- 1) чуже майно;
- 2) суспільні відносини власності;
- 3) будь-яке майно;
- 4) в цьому складі кримінального правопорушення немає такої ознаки, як предмет;
- 5) власник або законний володілець викраденого майна.

28. Хто є потерпілим у складі кримінального правопорушення «Таємне викрадення чужого майна (крадіжка)»?

- 1) будь-яка особа;
- 2) власник або законний володілець викраденого майна;
- 3) фізична особа;
- 4) юридична особа;

5) в цьому складі кримінального правопорушення немає такої ознаки, як потерпілий.

29. Що є основним безпосереднім об'єктом складу злочину «Відкрите викрадення чужого майна (грабіж), поєднаний з насильством, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого»?

- 1) чуже майно;
- 2) суспільні відносини власності;
- 3) як дія, так і бездіяльність;
- 4) суспільні відносини у сфері господарської діяльності;
- 5) власник або законний володілець викраденого майна.

30. Що є предметом складу злочину «Відкрите викрадення чужого майна (грабіж), поєднаний з насильством, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого»?

- 1) чуже майно;
- 2) здоров'я особи;
- 3) будь-яке майно;
- 4) в цьому складі злочину немає такої ознаки, як предмет;
- 5) власник або законний володілець викраденого майна.

31. Хто є потерпілим в складі злочину «Відкрите викрадення чужого майна (грабіж), поєднаний з насильством, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого»?

- 1) будь-яка особа;
- 2) власник або законний володілець викраденого майна;
- 3) фізична особа;
- 4) юридична особа;
- 5) в цьому складі злочину немає такої ознаки, як потерпілий.

32. Що є додатковим безпосереднім об'єктом складу злочину «Відкрите викрадення чужого майна (грабіж), поєднаний з насильством, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого»?

- 1) чуже майно;
- 2) суспільні відносини власності;
- 3) суспільні відносини з охорони здоров'я особи;
- 4) суспільні відносини у сфері господарської діяльності;
- 5) власник або законний володілець викраденого майна.

33. Основним безпосереднім об'єктом складу якого кримінального правопорушення є честь особи?

- 1) незаконне позбавлення волі (ст. 146 КК України);
- 2) захоплення заручників (ст. 147 КК України);
- 3) підміна дитини (ст. 148 КК України);
- 4) незаконне поміщення в заклад з надання психіатричної допомоги (ст. 151 КК України);
- 5) усі відповіді правильні.

34. Основним безпосереднім об'єктом складу якого кримінального правопорушення є суспільні відносини власності?

- 1) вбивство через необережність (ст. 119 КК України);
- 2) умисне вбивство з корисливих мотивів (п. 6 ч. 2 ст. 115 КК України);
- 3) умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини (ст. 117 КК України);
- 4) умисне вбивство двох або більше осіб (п. 1 ч. 2 ст. 115 КК України);
- 5) жодна відповідь не є правильною.

35. Основним безпосереднім об'єктом складу якого кримінального правопорушення є життя людини?

- 1) крадіжка (ст. 185 КК України);
- 2) грабіж (ст. 186 КК України);
- 3) розбій (ст. 187 КК України);
- 4) шахрайство (ст. 190 КК України);
- 5) жодна відповідь не є правильною.

36. Додатковим безпосереднім об'єктом якого кримінального правопорушення є життя людини?

- 1) крадіжка (ст. 185 КК України);
- 2) грабіж (ст. 186 КК України);
- 3) розбій (ст. 187 КК України);
- 4) шахрайство (ст. 190 КК України);
- 5) жодна відповідь не є правильною.

37. Залежно від об'єкта, на який вони посягають, кримінальні правопорушення поділяються на:

- 1) триваючі, продовжувані та одномоментні;
- 2) прості і складні;

- 3) умисні, необережні;
- 4) з формальним складом і матеріальним складом;
- 5) кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи, проти власності, проти громадської безпеки, проти громадського порядку, проти миру тощо.

38. Основним безпосереднім об'єктом складу якого кримінального правопорушення є статевая свобода?

- 1) крадіжка (ст. 185 КК України);
- 2) умисне вбивство (ст. 115 КК України);
- 3) розбій (ст. 187 КК України);
- 4) зґвалтування (ст. 152 КК України);
- 5) жодна відповідь не є правильною.

39. Родовим об'єктом складу якого кримінального правопорушення є статевая свобода?

- 1) крадіжка (ст. 185 КК України);
- 2) умисне вбивство (ст. 115 КК України);
- 3) розбій (ст. 187 КК України);
- 4) примушування до шлюбу (ст. 151-2 КК України);
- 5) жодна відповідь не є правильною.

40. Основним безпосереднім об'єктом складу якого кримінального правопорушення є воля особи:

- 1) насильницьке зникнення (ст. 146-1 КК України);
- 2) умисне вбивство (ст. 115 КК України);
- 3) розбій (ст. 187 КК України);
- 4) зґвалтування (ст. 152 КК України);
- 5) жодна відповідь не є правильною.

41. Які суспільні відносини можуть бути визнані об'єктом складу кримінального правопорушення?

- 1) ті, що поставлені під охорону закону про кримінальну відповідальність;
- 2) ті, що передбачені в Конституції України;
- 3) усі, що існують у суспільстві;
- 4) ті, що регулюються усіма галузями права;
- 5) будь-які суспільні відносини, що врегульовані цивільним правом.

42. В якому варіанті правильно наведена структура суспільних відносин як об'єкта складу кримінального правопорушення?

- 1) об'єкт, суб'єкт, предмет;
- 2) суб'єкти (носії), соціальний зв'язок між ними, предмет суспільних відносин;
- 3) об'єкт, суб'єкт, об'єктивна сторона, суб'єктивна сторона;
- 4) суб'єкт, суб'єктивна сторона, предмет;
- 5) жодна відповідь не є правильною.

43. Хто може виступати суб'єктом суспільних відносин?

- 1) предмети, речі, гроші;
- 2) фізичні особи;
- 3) фізичні та юридичні особи;
- 4) держава;
- 5) жодна відповідь не є правильною.

44. У чому полягає зміст (соціальний зв'язок) суспільних відносин?

- 1) у відношенні суб'єктів до предмета суспільних відносин;
- 2) у неправовій поведінці особи;
- 3) у порушенні закону;
- 4) в розумінні сутності суспільних відносин;
- 5) жодна відповідь не є правильною.

45. Якими є види об'єктів складів кримінального правопорушення за «вертикальною» класифікацією?

- 1) загальний, видовий, родовий, типовий, безпосередній;
- 2) загальний, груповий, факультативний;
- 3) загальний, родовий, видовий, безпосередній;
- 4) обов'язковий, видовий, родовий, типовий;
- 5) жодна відповідь не є правильною.

46. Що таке загальний об'єкт складу кримінального правопорушення?

- 1) сукупність усіх суспільних відносин, що поставлені під охорону чинним КК України;
- 2) сукупність тотожних чи однорідних за соціальною і економічною сутністю суспільних відносин, які через це повинні охоронятися єдиним комплексом взаємозалежних кримінально-правових норм;

- 3) конкретні суспільні відносини, які поставлені під охорону певної статті Особливої частини КК України;
- 4) вся сукупність суспільних відносин, що виникають у країні;
- 5) жодна відповідь не є правильною.

47. Що таке безпосередній об'єкт складу кримінального правопорушення?

- 1) це річ матеріального світу, на яку впливає злочинець;
- 2) це група суспільних відносин, яким безпосередньо заподіюється шкода при вчиненні кримінального правопорушення;
- 3) це конкретні суспільні відносини, на які безпосередньо спрямоване кримінальне правопорушення і яким може бути завдано шкоди в результаті його вчинення;
- 4) це суспільні відносини або різні предмети, яким заподіюється шкода при вчиненні кримінального правопорушення;
- 5) жодна відповідь не є правильною.

48. Що є групою однорідних суспільних відносин, на яку посягає група кримінальних правопорушень?

- 1) загальним об'єктом;
- 2) родовим об'єктом;
- 3) безпосереднім об'єктом;
- 4) додатковим об'єктом;
- 5) жодна відповідь не є правильною.

49. Яка існує «горизонтальна» класифікація об'єктів?

- 1) загальний, родовий, безпосередній;
- 2) основний, додатковий, обов'язковий, факультативний;
- 3) конкретизований, неконкретизований;
- 4) чітко визначений, такий, що випливає зі змісту норми;
- 5) жодна відповідь не є правильною.

50. Яке значення предмета кримінального правопорушення?

- 1) предмет кримінального правопорушення є обов'язковою ознакою його складу;
- 2) предмет кримінального правопорушення є факультативною ознакою його складу і правового значення не має;
- 3) предмет кримінального правопорушення виступає кваліфікуючою ознакою його складу;

4) предмет кримінального правопорушення може бути обов'язковою ознакою його складу лише у випадках, передбачених у статтях Особливої частини КК;

5) жодна відповідь не є правильною.

51. У якому співвідношенні перебувають поняття «предмет» і «об'єкт» складу кримінального правопорушення?

1) вони рівні;

2) предмет включає об'єкт;

3) вони не співвідносяться один із одним;

4) об'єкт включає предмет;

5) це тотожні поняття.

52. Що є факультативним об'єктом при хуліганстві, поєднаному зі спричиненням потерпілому легких тілесних ушкоджень (ч. 1 ст. 296 КК)?

1) власність;

2) гідність;

3) здоров'я;

4) життя;

5) жодна відповідь не є правильною.

53. Д. напав на слідчого і намагався його задушити за те, що той обрав йому міру запобіжного заходу. Дії Д. були кваліфіковані за ст. 348 КК «Посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця». Що є об'єктом посягання?

1) життя;

2) основний – життя, додатковий – авторитет органів державної влади;

3) основний – авторитет органів державної влади, додатковий – життя;

4) основний – правосуддя; додатковий – життя;

5) жодна відповідь не є правильною.

54. Т. вкрав у Г. папірці, які зовні нагадували гроші. Його дії було кваліфіковано за ч. 2 ст. 15, ч. 1 ст. 185 КК як замах на крадіжку

чужого майна. Адвокат заперечував таку кваліфікацію, посилаючись на те, що шкоди жодному об'єкту не завдано. Чи правий адвокат?

1) так, склад кримінального правопорушення відсутній у зв'язку з відсутністю об'єкта;

2) ні, об'єкт посягання – суспільні відносини власності;

3) ні, об'єкт посягання – суспільні відносини у сфері господарської діяльності;

4) так, відсутній предмет злочину;

5) так, відсутній об'єкт і предмет кримінального правопорушення.

55. Щодо Н., який ловив у лимані рибу, було відкрите кримінальне провадження за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 249 КК «Незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом». Згодом з'ясувалось, що лиман орендований Р., який розводив там рибу. Що є предметом протиправного посягання?

1) риба, яка знаходилася у стані природної свободи;

2) риба як власність Р.;

3) лиман, де розводили рибу;

4) предмет відсутній;

5) жодна відповідь не є правильною.

56. М., працюючи на автотранспортувачі, порушуючи інструкцію з техніки безпеки, навантажив і почав перевозити територією меблевого комбінату негабаритний вантаж, частина якого впала на одного з учнів професійно-технічного училища, який проходив на комбінаті практику, заподіявши йому тяжке тілесне ушкодження. Судом М. було засуджено за ч. 2 ст. 286 КК «Порушення правил безпеки дорожнього руху». Чи правильно суд визначив об'єкт вчиненого М. кримінального правопорушення?

1) так, об'єктом є відносини з безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту;

2) ні, об'єктом є здоров'я особи, отже дії мають бути кваліфіковані за ст. 128 КК «Необережне тяжке або середньої тяжкості тілесне ушкодження»;

3) ні, об'єктом є відносини власності щодо майна, яке перевозив М., отже дії мають бути кваліфіковані за ст. 196 КК «Необережне знищення або пошкодження майна»;

4) ні, об'єктом є відносини щодо безпеки виробництва, отже дії мають бути кваліфіковані за ст. 271 КК «Порушення вимог законодавства про охорону праці»;

5) жодна відповідь не є правильною.

57. Співробітниками СБУ були затримані Г. та П., які намагалися контрабандним шляхом вивезти за межі України більш ніж 50 ікон, які мають культурну цінність. Що є об'єктом та предметом кримінального правопорушення, яке скоїли Г. та П.?

1) об'єктом є відносини власності, предметом – ікони;

2) об'єктом є господарська діяльність, предметом – державний кордон України;

3) об'єктом є господарська діяльність, предметом – ікони;

4) об'єктом є національна безпека України, предметом – ікони, які мають культурну цінність;

5) жодна відповідь не є правильною.

58. Журналіст С., проводячи розслідування, виявив керівників організації, яка здійснювала незаконну торгівлю вогнепальною зброєю. Через декілька днів після оголошення цього факту по телебаченню С. знайшов у своєму кабінеті записку з погрозами його життю та життю його близьких. Що є безпосереднім об'єктом цього посягання?

1) відносини з охорони права на будь-яку професійну діяльність;

2) відносини з охорони життя та здоров'я особи;

3) відносини з охорони права на професійну діяльність журналістів;

4) відносини з охорони громадської безпеки;

5) відносини з охорони професійної діяльності журналістів та відносини з охорони життя людини.

ЗАДАЧІ

Задача 1. Випишіть номери статей (та частин статей) Розділу III Особливої частини КК України, якими закріплені склади кримінальних правопорушень, що посягають на два об'єкти (крім основного безпосереднього об'єкта, мають ще й додатковий безпосередній об'єкт).

Задача 2. Заповніть таблицю, визначивши, на які об'єкти посягають відповідні правопорушення:

Склад правопорушення	Родовий об'єкт	Основний безпосередній об'єкт	Додатковий безпосередній об'єкт
Умисне вбивство (ст. 115 КК України)			
Розбещення неповнолітніх (ст. 156 КК України)			
Розбій (ст. 187 КК України)			
Необережне знищення або пошкодження майна (ст. 196 КК України)			
Порушення правил екологічної безпеки (ст. 236 КК України)			
Бандитизм (ст. 257 КК України)			
Порушення вимог законодавства про охорону праці (ст. 271 КК України)			
Незаконне заволодіння транспортним засобом (ст. 289 КК України)			
Масові заворушення (ст. 294 КК України)			
Посягання на життя журналіста (ст. 348-1 КК України)			

Задача 3. Заповніть таблицю, визначивши предмет відповідних правопорушень:

Склад правопорушення	Предмет кримінального правопорушення
Крадіжка (ст. 185 КК України)	
Викрадення води, електричної або теплової енергії шляхом її самовільного використання (ст. 188-1 КК України)	
Незаконне привласнення особою знайденого або чужого майна, що випадково опинилося у неї (ст. 193 КК України)	
Самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво (ст. 197-1 КК України)	
Виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою використання при продажу товарів, збуту або збут підроблених грошей, державних цінних паперів, що існують у паперовій формі, білетів державної лотереї, марок акцизного податку чи голографічних захисних елементів (ст. 199 КК України)	
Незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків, електронними грошима, обладнанням для їх виготовлення (ст. 200 КК України)	

Задача 4. Заповніть таблицю, визначивши потерпілого від відповідних правопорушень:

Склад правопорушення	Потерпілий від кримінального правопорушення
Посягання на життя державного чи громадського діяча (ст. 112 КК України)	
Підміна дитини (ст. 148 КК України)	
Розбещення неповнолітніх (ст. 156 КК України)	
Бандитизм (ст. 257 КК України)	
Жорстоке поводження з тваринами (ст. 299 КК України)	
Втягнення неповнолітніх у протиправну діяльність (ст. 304 КК України)	
Посягання на життя журналіста (ст. 348-1 КК України)	

Задача 5. 15-річний Луценко і 13-річний Шумей таємно заволоділи велосипедом, який хтось залишив без нагляду біля школи, перефарбували його в інший колір і продали.

Чи вчинили Луценко і Шумей кримінальне правопорушення, передбачене ст. 289 КК України? Відповідь обґрунтуйте.

Задача 6. Сергій вночі, скориставшись відсутністю господаря, протиправно проник у будинок Петра та викрав мисливський нарізний карабін «Сайга» та патрони до нього.

Ознайомтесь зі ст. 262 КК України та з п. 4 постанови Пленуму Верховного Суду України від 26 квітня 2002 р. № 3 «Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами».

Визначте родовий та безпосередній об'єкт, а також предмет вчиненого Сергієм кримінального правопорушення. Відповідь обґрунтуйте.

Задача 7. Касир одного з підприємств повинен був отримати в банку 2 500 000 грн для виплати заробітної плати. В результаті помилки касира банку йому було передано 2 550 000 грн. Помітивши помилку, касир гроші в сумі 50 000 грн. привласнив. Судом дії касира кваліфіковані за ст. 193 КК України.

Чи правильно суд кваліфікував дії касира? Якщо так, то визначте родовий та безпосередній об'єкти, а також предмет вчиненого кримінального правопорушення.

Задача 8. Рядовий строкової військової служби під час проведення стрільб на полігоні спрямував АК-74 у бік сержанта та випадково натиснув на спусковий гачок. Внаслідок пострілу сержант загинув. Дії рядового були кваліфіковані судом за ч. 2 ст. 414 КК України.

Ознайомтесь із змістом ст. 414 КК України.

Визначте усі об'єкти складу кримінального правопорушення, вчиненого рядовим.

Задача 9. Кирило вночі напав на Павла і, погрожуючи пістолетом ПМ, відібрав у нього годинник та 30 000 грн. Судом Кирила засуджено за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 4 ст. 187 та ч. 1 ст. 263 КК України.

Визначте усі об'єкти вчинених Кирилом кримінальних правопорушень.

Задача 10. Григорій засуджений за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 246 КК України. Він визнаний винним у тому, що 17 грудня він незаконно проник на територію приватного підприємства «Ялина», що знаходилося на окраїні міста, і зрубав та викрав 50 ялинок. Ці ялинки вирощувалися підприємством для реалізації перед новорічними святами.

Прокурор подав апеляційну скаргу і просив перекваліфікувати дії Григорія зі ст. 246 КК України на ч. 3 ст. 185 КК України, мотивуючи це тим, що ялинки, вирощені приватним підприємством, не можуть бути предметом складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 246 КК України.

Ознайомтесь із ст. 246 КК України та із п. 9 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 10 грудня 2004 року № 17 «Про судову практику про злочини та інші правопорушення проти довкілля».

Чи підлягає апеляційне подання задоволенню?

Задача 11. Костянтин, Борис і Кирило вчинили шість викрадень майна громадян. Для подолання опору потерпілих, які відчиняли їм двері, вони застосовували обріз мисливської гладкоствольної рушниці, погрожуючи нею, а далі зв'язували потерпілих та заволодівали їх майном. Усі троє були визнані винними у вчиненні злочину, передбаченого ст. 257 КК України. В апеляційній скарзі засуджені просили змінити вирок і перекваліфікувати їх дії на ч. 3 ст. 187 КК України.

Чи підлягає скарга задоволенню? Визначте усі об'єкти кримінальних правопорушень, вчинених засудженими.

Задача 12. Галина та Петро проникли вночі на територію хімічного заводу і викрали звідти 5500 ампул промедолу (наркотичний лікарський препарат), які згодом збули різним особам.

Судом Галина та Петро були визнані винними у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ч. 3 ст. 307 та ч. 3 ст. 308 КК України. Засуджені в апеляційній скарзі просили суд перекваліфікувати їхні дії на ч. 1 ст. 185 КК України, оскільки, на їхню думку, промедол не є предметом складів кримінальних правопорушень, передбачених ст. 307 та ст. 308 КК України.

Ознайомтесь із змістом ст.ст. 307, 308 КК України та п. 1, 2 постанови Пленуму Верховного Суду України від 26 квітня 2002 року № 4 «Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів».

Чи підлягає апеляційна скарга задоволенню?

Задача 13. Мисливець, полюючи в лісі, знайшов скарб – 80 золотих монет часів Римської імперії. Не повідомивши нікого про скарб, мисливець частину монет подарував матері, а другу частину намагався вивезти за кордон, однак був затриманий. Згодом був засуджений за ст. 193 КК України.

Чи правильно засуджений мисливець? Визначте всі об'єкти та предмет вчиненого кримінального правопорушення?

Задача 14. Визначте, які кримінальні правопорушення, передбачені розділом XVIII Особливої частини КК України, характеризуються спеціальним потерпілим.

Задача 15. Данило таємно викрав автомобіль «Мерседес» вартістю 82 000 доларів США з метою в подальшому його продати.

Суд кваліфікував дії Данила за ч. 5 ст. 185 КК України як таємне викрадення чужого майна в особливо великих розмірах.

Ознайомтесь із змістом ст. 185 та ст. 289 КК України.

Чи правильно суд визначив об'єкт і предмет вчиненого Данилом кримінального правопорушення?

Задача 16. Орест підробив білет державної лотереї, за яким випав виграш автомобіля, і отримав цей автомобіль. Вироком суду він був засуджений за ч. 1 ст. 289 КК України. Прокурор просив в апеляційній скарзі додатково кваліфікувати дії Ореста ще за ч. 2 ст. 199 КК України, оскільки, на його думку, у вирокі суду не знайшло оцінки посягання на порядок обігу білетів державної лотереї.

Ознайомтесь із змістом ст. 199 та ст. 289 КК України.

Чи підлягає скарга прокурора задоволенню?

Задача 17. Катерина незаконно придбала у невстановленої особи імітаційні запали до учбової гранати та піропатрони і зберігала їх у своїй квартирі. Вироком суду Катерину засуджено за ч. 1 ст. 263 КК України.

Ознайомтесь з п. 4 постанови Пленуму Верховного Суду України від 26 квітня 2002 р. № 3 «Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами».

Чи правильно суд кваліфікував дії Катерини, якщо так, визначте усі об'єкти вчиненого нею кримінального правопорушення?

Варіант: Катерина незаконно придбала і зберігала пристрій для відстрілу патронів, споряджених гумовими кулями, та патрони до нього.

Задача 18. Сержант строкової військової служби з метою тимчасово уникнути виконання обов'язків по службі самовільно залишив військову частину. Через два дні він був затриманий військовим патрулем. Судом сержант був засуджений за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 407 КК України.

Ознайомтесь із змістом ст. 407 КК України.

Чи правильно суд кваліфікував дії сержанта, якщо так, то визначте усі об'єкти вчиненого ним кримінального правопорушення?

Задача 19. Сергій був звинувачений у підробці грошей (ст. 199 КК України). Він виготовив 3 грошові купюри, номіналом 100 гривень кожна. Маючи на увазі, що його знайомий продавець у крамниці має поганий зір, Сергій збув йому підроблені гроші, як розрахунок за продукти.

У судовому засіданні захисник не погодився з кваліфікацією цього діяння через те, що підробка була настільки грубою, що для її визначення не потрібні були будь-які спеціальні дослідження, тим більше продавець в той же день виявив, що гроші, які він отримав від Сергія, є підробленими та намагався їх йому повернути. Адвокат подав клопотання про кваліфікацію скоєного як шахрайство (ст.190 КК України), а не виготовлення та збут підроблених грошей (ст.199 КК України), тому що виготовлені шляхом грубої підробки грошові знаки не мали змоги потрапити до грошового обігу та могли бути використані лише задля обману громадян.

Визначить об'єкт посягання та пояснить, чи підлягає задоволенню клопотання адвоката?

Задача 20. У провадженні судді місцевого суду знаходилася справа за обвинуваченням Кирила у службовому підробленні за ч. 2 ст. 366 КК України. Брат підсудного Вадим спробував вмовити суддю припинити справу за відсутністю в діянні Кирила складу кримінального правопорушення, пропонуючи за це матеріальну винагороду. Суддя у проханні Вадима відмовив, мотивуючи тим, що відсутні підстави для припинення справи. З метою недопущення винесення рішення, яким Кирила було б визнано винним, Вадим придбав зброю для скоєння вбивства судді. Ввечері Вадим підійшов до дому судді, прицілився в бік вікна та здійснив постріл у фігуру, що з'явилася у вікні. Пізніше було з'ясовано, що Вадим убив брата судді.

Ознайомтеся із ст.ст. 115, 369, 379 КК України.

Визначте об'єкти кримінально протиправних посягань, скоєних Вадимом.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ

1. Що таке об'єкт складу кримінального правопорушення?
2. Які існують точки зору щодо розуміння об'єкта складу кримінального правопорушення?
3. Які структурні елементи об'єкта складу кримінального правопорушення як суспільних відносин?
4. Які існують види об'єктів «за вертикаллю»?
5. У чому полягає відмінність між родовим і видовим об'єктом складу кримінального правопорушення?
6. Які існують види об'єктів «за горизонталлю»?
7. У чому полягає кримінально-правове значення встановлення додаткових об'єктів кримінальних правопорушень?
8. Що визнається предметом кримінального правопорушення?
9. У чому полягає співвідношення об'єкта та предмета кримінального правопорушення?
10. Що таке «предметні» та «безпредметні» кримінальні правопорушення?
11. У чому полягає кримінально-правове поняття потерпілого від кримінального правопорушення?
12. Чим кримінально-правове поняття потерпілого від кримінального правопорушення відрізняється від поняття потерпілого у кримінальному провадженні?
13. Чим кримінально-правове поняття потерпілого від кримінального правопорушення відрізняється від поняття жертви кримінального правопорушення?

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Вереша Р. В. Кримінальне право України на сучасному етапі. Загальна частина : навчальний посібник. Київ, 2022. 612 с.
2. Вознюк А. А. Кримінальне право України. Загальна частина : конспект лекцій. Київ, 2016. 235 с.
3. Грищук В. К. Кримінальне право України: Загальна частина : навч. посібник. Львів, 2019. 666 с.
4. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право : навч. посібник / за заг. ред. М. І. Хавронюка. Київ, 2014. 944 с.
5. Коржанський М. Й. Об'єкт і предмет злочину. Дніпропетровськ, 2005. 252 с.
6. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник / В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін, В. І. Борисов та ін. Харків, 2020. 584 с.
7. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
8. Музика А. А., Лашук Є. В. Предмет злочину: теоретичні основи пізнання : монографія. Київ, 2011. 192 с.
9. Потерпілий від злочину (міждисциплінарне правове дослідження) / за заг. ред. Ю. В. Бауліна, В. І. Борисова. Харків, 2008. 364 с.
10. Присяжнюк Т. Потерпілий від злочину: проблеми правового захисту. Київ, 2007. 192 с.
11. Проект Кримінального кодексу України станом на 01.08.2024 р. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2024/08/02/kontrolnyj-tekst-proyektu-kk-stanom-na-01-08-2024.pdf>
12. Сенаторов М. В. Потерпілий від злочину в кримінальному праві. Харків, 2006. 208 с.
13. Тацій В. Я. Об'єкт і предмет злочину в кримінальному праві. Харків, 2016. 256 с.
14. Українське кримінальне право / за заг. ред. В. О. Навроцького. Київ, 2013. 712 с.
15. Фріс П. Л. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник. Одеса, 2018. 394 с.

**Балобанова Д. О.,
Газдайка-Василишин І. Б.**

Об'єкт кримінального правопорушення

Навчальний посібник

*Редагування Андріана Кузьмич-Походенко
Макетування Галина Шушняк
Друк Андрій Радченко*

Підписано до друку 14.11.2024.
Формат 60×84/16. Папір офсетний. Умовн. друк. арк. 2,56.
Тираж 80 прим. Зам № 105-24.

Львівський державний університет внутрішніх справ
Україна, 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 2541 від 26 червня 2006 р.